

Vũ Bảo bạn tôi

Tôi biết, quen, và đánh bạn với Vũ Bảo từ hồi cuối thập kỷ 50, tính đến nay cũng đã nửa thế kỷ có dư, vậy mà, bây giờ, muốn viết đôi dòng về anh, tôi lại thấy như bé tắc, bởi “Cái văn chương” ngồn ngộn của anh, cái hóm hỉnh, bông phèng mà lại quá sâu sắc của anh, cái chí tình chí nghĩa với bạn bè của anh, cái say mê, cái nổi chìm ba bảy lượt trong văn nghiệp của anh, khiến tôi phát ngợp, không biết nảy ra cái gì để viết.

Tôi tính, chi bằng hãy bắt đầu từ cái bút danh, hình như đã dự báo đầy giống tổ và lênh đênh, nhọc nhằn: Vũ Bảo.

Tên khai sinh của anh là Phạm Thế Hệ, do đích thân cụ thân sinh, một người có chữ nghĩa, có địa vị xã hội, đã lật sách, chọn tìm, đặt cho anh, chứ không phải cái tên nhờ các bậc vua chúa đặt giùm, để sau này nhờ đó, may ra được “ăn theo”, bám víu. Nhưng rồi về sau, vì say mê đọc sách, anh “bập vào” Vũ Trọng Phụng, bậc thầy của những người viết phóng sự thời xưa, nên khi đi công tác anh mượn cái họ Vũ của ông Phụng thay vào cái họ Phạm của mình: Vũ Thế Hệ. Sau nữa, khi bắt đầu tập viết lách, anh bỗng cảm thấy chán cái tên chữ Hán của mình, anh muốn mình có một tên Nôm, tên nôm na nhưng phải mang được vẻ lính tráng, nhí nhố, mà lại sục sôi khí thế. Anh bèn đổi tên là Vũ Bảo nên anh đã bị cụ thân sinh “Cho ăn đòn”, bởi cái tội ngu dốt không biết gì về Hán Nôm của mình. Chữ “Bảo” vẫn là chữ Hán, bảo là no, là hoài bão, là bế ẩm, là ôm ấp nữa... Nhưng trong chỗ bạn bè, mọi người lại truyền nhau một tin rằng: Tên Bảo đã được manh nha từ một lần: Người không sợ cuồng phong, giống tổ, đội bão đi tìm gặp người yêu!

Bị ông thân sinh mắng về tội “dốt Hán Nôm”, anh lại định đổi bút danh lần nữa thì chẳng may “Sắp cưới” tập tiểu thuyết của anh bị đánh đòn, thế là anh có lí luận mới: Đổi tên chẳng hoá ra là mình sợ, và tự thấy mình sai sao? Anh không đổi tên nữa. Anh đeo đẳng cái họ ông Phụng, cái tên tự mình đặt ra, cho đến tận bây giờ.

Về cái tên “Bảo Tổ” ấy của anh vẫn chưa hết chuyện: Cách đây vài năm, anh theo Hội Nhà văn Việt Nam đi một chuyến xuyên Vệt trên nẻo đường mòn Trường Sơn, chẳng biết tọc mạch moi móc ra làm sao, anh lại tìm được một đường phố mang tên Vũ Bảo, anh liền “làm một pô kỉ niệm” mang khoe với bạn bè: “Tên tao đã được lấy làm tên đường phố, oai chưa?”. Cái sự nhận nhằng ấy của anh cũng là một chuyện vui... Thế rồi, cách đây chừng một vài năm, tôi và anh đang “thất nghiệp”, không có người đặt hàng, chúng tôi rủ nhau đi Hải Phòng chơi với một người bạn thân thiết Bùi Ngọc Tấn, chúng tôi có đến chơi với nhà văn Bảo Vũ - tên thật của nhà văn này là Vũ Bảo, nhưng nể bậc “đàn anh”, nên đành chỉ có cách đổi tên thật của mình thành tên giả “Bảo Vũ”, - gặp Bảo Vũ, Vũ Bảo bèn đem cái ảnh “nhận nhằng” này ra tặng Bảo Vũ, và Vũ Bảo nói:

- Tên Vũ Bảo của tôi là tên giả, còn tên thật của cậu là Vũ Bảo, lại phải đổi thành Bảo Vũ, thế chẳng hoá ra là: Thăng ngay phải sợ thăng gian

sao?

Chuyện hóm hỉnh, tếu táo, như thể của Vũ Bảo, thật quả là đếm không hết, nhớ không xuể, nhưng có những truyện chẳng bao giờ quên, ấy là những ngày chúng tôi mới quen nhau. Ngày ấy bọn tôi thường hay tập trung ở báo Tiền phong vì ở báo Tiền phong thời ấy có rất nhiều anh em thuộc lứa chúng tôi làm việc như: Bùi Ngọc Tấn, Mạc Lân, Ngô Vĩnh Viễn, Nguyễn Trí Tình, Mai Cát, Tất Vinh và nhiều người nữa, cho nên lũ “phóng viên ngoại trú” chúng tôi như Vũ Bảo, Dương Tường cũng thường xuyên đến đấy, nói chuyện tào lao, uống chè... Một hôm Vũ Bảo không biết từ đâu, đi học tốc tới, nói như thật:

- Đi, đi, tao chỉ cho chúng mày xem cái này hay lắm... Thế là cả lũ đi bộ theo Vũ Bảo ra phố. Vũ Bảo dẫn chúng tôi đến hiệu sách, chỉ vào trong tủ kính, chỗ có đặt cuốn tiểu thuyết Sắp cưới của mình vừa ra lò, nói:

- Hay chưa nào? Sách tuyệt vời đấy! Mua mau kéo hết.

Tất nhiên chúng tôi chẳng ai chịu bỏ tiền ra mà mua sách của bạn, không cho thì không đọc thế thôi... Tôi còn nhớ, trong đại hội Nhà văn Việt Nam lần thứ hai (1962) họp ở Câu lạc bộ Đoàn Kết - nay ngôi nhà cổ này đã bị phá, thay vào đó là ngôi nhà cao tầng to đẹp hơn, khi ấy Vũ Bảo đã là hội viên Hội Nhà văn Việt Nam rồi, oách lắm, còn tôi, mới chỉ là lớp “nhà văn trẻ”, được làm khách mời của đại hội, cũng đã rất “lấy làm cảm tưởng” và sang lắm! Hôm đó, tôi, Nguyễn Kiên, Vũ Bảo, đứng bên cửa sổ quay lưng về phía Nhà hát Lớn, chờ đến lượt Nguyễn Kiên lên đọc bản tham luận của mình, có ý kêu gọi văn nghệ sĩ đi thực tế, cắm chân lâu dài ở một vùng đất nào đấy. Vũ Bảo khi đó đang mắc cái vạ tày đình Sắp cưới, nên không được “lên đài”, vậy mà Vũ Bảo vẫn không chừa cái thói hóm hỉnh, châm biếm của mình, Vũ Bảo nói với Nguyễn Kiên:

- Cậu thêm vào bản tham luận của cậu hộ tống một câu này: “Có nhiều nhà văn, đến khi đọc cáo phó rằng ông ấy chết, anh em mới biết rằng ông ấy hãy còn sống!”.

Nguyễn Kiên cười cười và đáp lại cũng rất nhanh:

- Ầy, Ầy, cậu phải để mình “có một mảnh đất sống” chứ!

Lại có lần anh đi thực tế ở một vùng nông thôn nào đó trở về, gặp bạn, anh toang toang kể:

- Tớ vào nhà một bà nông dân, nhìn lên bức tường giữa nhà, chỗ nhà nhà đều dành ra để treo ảnh lãnh tụ, mọi nhà đều treo ba bức ảnh, nhưng riêng nhà bà nông dân này lại chỉ treo có hai, còn một khung để trống, thấy lạ, tớ hỏi: “Sao nhà ta chỉ treo có hai ảnh, còn một ảnh nữa đâu?” Bà nông dân thờ dài, thùng thảng đáp: “Ồ dào, cái nước ông ấy, cứ thay đổi người xoành xoạch ra như thế, tiền đâu mua ảnh treo cho xuể?”.

Cái sự tiếc tiền, không phí phạm của người nông dân, quả là ít có thí dụ nào hay hơn, cho nên dù chúng tôi có cho rằng anh “bịa chuyện làm quà” thì cũng vẫn cứ thán phục anh là người hóm hỉnh, và “bịa” ra được những “nhận xét” hay.

Nhưng chính những nhận xét hay và hóm hỉnh này đã như ông Quan Công “sang đao tay trái” hại anh, mà cụ thể là cuốn tiểu thuyết đầu đời Sắp cưới kia! Ai bảo anh “ngu dốt” mà đi nhận xét hay, nhận xét đúng, và bám đúng vào cái huyết hiểm của cuộc đời... để đến nỗi một nhà văn phải thét to tướng lên rằng: “Thôi im đi đồ giả dối” và mãi đến 42 năm sau mới chợt nhớ ra để xin lỗi! Cơn bão mà Vũ Bảo tự vận vào tên mình đã quét anh đi, đã hất phăng anh vào cơn lốc xoáy, quăng quật anh, vật vạ anh bằng tất cả những sức mạnh của mình. Vũ Bảo phải rời Hà Nội, rời Ủy ban Cải cách ruộng đất Trung ương, nơi anh đang làm việc, về Hà Nam, với tờ giấy do nhà văn Nguyễn Văn Bổng, Hội Nhà văn Việt Nam kí, có dòng chữ thật đau lòng, nếu không muốn nói là đầy sỉ nhục đối với một nhà văn: “Cho đi lao động cải tạo dài hạn”.

Sau 11 năm “bèo dạt mây trôi”, lênh đênh nơi đồng chiêm trũng. Hoàng Quốc Hải, tôi và Mạc Lân lại tìm cách “lôi được Vũ Bảo” về Hà Nội, làm việc cho tờ tạp chí Người Hà Nội, ở chính Hội Văn nghệ Hà Nội. Nhưng rồi ở Hội Văn nghệ Hà Nội cũng chẳng được yên thân. Trong một cơ quan nhưng lại có hai sổ lương, một sổ lương cho những người “vững chân tại chỗ”, một sổ lương cho những người sẽ phải cấp nón ra đi, đi đâu chưa biết, nhưng dứt khoát phải ra đi, trong đó có Vũ Bảo, có tôi, có Hoàng Quốc Hải, có Nguyễn Trí Tình, có Đỗ Văn... Và Vũ Bảo lại một lần khăn gói quả mướp ra đi thật. Vũ Bảo và Hoàng Quốc Hải dạt về Bộ Lao động, làm tờ báo chuyên ngành, không dính tới một chút văn nghệ văn nghèo nào. Nguyễn Trí Tình và Trương Ngọc Liên bị điều về phòng thuế, được về cái đất thơm tho, lấm màu như thế, mà hai ông này cũng bỏ, vì nó không hợp với cái tính ngay thẳng của mình. Đỗ Văn cũng ra đi, chỉ còn lại một mình tôi, “trơ cái mặt thót” ra ở Hội Văn nghệ Hà Nội, bởi lẽ, không nơi nào chịu nhận. Ấy vậy mà hồi chống Mỹ, anh lại “xin đi B”, đi thực tế, nhưng chả ai dám cho anh đi, đi mà anh “biển, thì toi” cả nút. Anh mò mẫm tới gặp Thiếu tá Hồ Phương (bây giờ đã là tướng), hồi ấy Hồ Phương đang làm Thư ký toà soạn tạp chí Văn nghệ Quân đội, anh được Hồ Phương giới thiệu sang Bộ Chỉ huy binh đoàn 559 là đơn vị vận tải quân sự tiền phương. Anh đi B, nhưng không đi mất như người ta sợ, mà anh về, và viết Bút kí Khe Tre, nhà xuất bản Quân đội Nhân dân in đến hàng vạn bản.

Từ đây anh có một biệt danh mới: “Ông B chui”.

Lại nói về chuyện Vũ Bảo, bị cái kiếp lênh đênh, trôi dạt không chịu buông tha anh, từ Hội Văn nghệ Hà Nội, anh lại một phen, tay xách nách mang “bộ đồ nghề” về Tổng Cục Thể dục thể thao để làm việc “trái nghề”, tuy vậy, anh vẫn “ngồi không ấm chỗ”... Bước đường “cùng” của Vũ Bảo, về với tạp chí Điện ảnh.

Đó cũng là lúc anh trở về già!

Cần phải nói ngay rằng, dù sống trong hoàn cảnh trái khoáy, trớ trêu ngược chiều đến đâu thì Vũ Bảo cũng không dừng tay viết, anh viết đều đặn, ngày càng sâu sắc hơn, mạnh mẽ hơn, và hóm hỉnh hơn. Chỉ cần nói một chi tiết này cũng đủ thấy sức làm việc “bất khả địch” của

Vũ Bảo. Vũ Bảo đã dùng 24 chữ cái trong văn quốc ngữ, mà mỗi chữ cái sẽ là chữ đứng đầu trong các tên sách của mình. Hiện nay hình như sổ sách đã in ra của Vũ Bảo chả còn thiếu chữ nào. Về văn chương của Vũ Bảo tôi xin tạm không nói ở đây, bởi có nhiều người nói tới rồi. Với sức quật cường của Vũ Bảo như thế, nên nhiều lúc tôi nói với anh bằng sự thán phục, đồng thời cũng là lời an ủi anh:

- Ông là chiếc lò so bằng thép, người ta có nén hết mức, cũng không gãy được, mà nó chỉ co người nằm đấy, chờ cơ hội bật lên, như thuốc đạn đẩy viên đạn ra khỏi nòng súng, và nếu có bị kéo dài ra cho hết sức co giãn, thì nó cũng sẽ thành một sợi thép dẻo dai... vẫn không gãy được... Điều quan trọng nhất đối với một thằng cầm bút là những gì mình nghĩ được ở trong đầu...

Còn một điều không thể không nói tới của Vũ Bảo là sự chí tình chí nghĩa với bạn bè, trong đó có những người ở Câu lạc bộ viết Trẻ của Hà Nội do anh phụ trách. Anh đọc, anh góp ý kiến bằng lời, bằng văn bản, bằng những lời nhận xét thật của mình, không tăng bốc ai, cũng chẳng dè bĩu ai, ai có thể nào, anh nói thế, để khuyến khích họ nhận rõ bút lực và bút pháp của mình. Anh luôn luôn giữ thái độ “cá mè một lứa” cho chan hoà và thân mật với mọi người.

Trong số bạn bè, ai ốm đau, anh chạy thuốc, chạy thang, chẳng may có người nào nằm xuống, anh không bao giờ vắng mặt, chạy khắp tứ tổng gọi bạn bè đến đưa tang. Chính Vũ Bảo là một trong những người đem tro cốt của Nguyễn Hà lên thả ở cầu Thăng Long xuống sông Hồng, vào giữa một ngày hè trời nắng chang chang, trở về anh bị cảm, lẫn ra ốm... Với tôi cũng vậy, khi tôi dịch xong nửa cuối của cuốn Tể tướng Lưu gù thì tôi “đổ”, chính Vũ Bảo là người lôi tôi đi khám bệnh, và còn xin ô tô, quyết đưa một thằng bạn vào nhà thương. Tôi đi mổ cũng anh là người đưa tôi vào nhập viện, và sau đó không ngày nào anh vắng mặt bên giường mổ của tôi, có ngày anh còn vào với tôi đến 2 lần... Tôi vẫn thường đùa với bạn bè rằng: “Ông Vũ Bảo là ông Công đoàn chuyên lo việc cơm áo gạo tiền!

Tôi xin kể thêm một chuyện vui này nữa về việc Vũ Bảo cư xử với bạn bè. Hồi ấy Vũ Bảo đi làm mấy bộ phim hài về thể thao, có một cô, con gái một nhà biên kịch, bạn anh, làm thư ký cho Đoàn. Nhưng cái cô bé này ham chơi hơn ham làm, sếnh ra một cái là biến đi chơi. Một hôm cô bé vẫn biến đi như thường lệ, đạo diễn giận điên người nói với Vũ Bảo: “Dù bố nó vừa là bạn ông, vừa là bạn tôi, trưa nay mà nó không về, tôi không đuổi nó, tôi chỉ làm con chó...”. Rồi cô bé cũng phải mò về... Nhưng khi ấy Vũ Bảo cười cười nói với ông đạo diễn: “Thôi ông ơi, đến nước này, thì thà làm chó còn hơn mất bạn!” Cứ kể ra, về Vũ Bảo, còn đến lăm chuyện hay.

(Báo Văn nghệ)